

Műtárgyak védelme a légitölekedés során

Protection of artifacts during air transport

Chikán-Sonne Zoltán

légitölekedés-védelmi szakértő és oktató
Airport Service Budapest Zrt.
chikan-sonne.zoltan@asaviation.hu

Absztrakt

Cél: A tanulmány célja, hogy megismertesse a műtárgyak légi úton történő szállításának sajátos védelmi szabályait.

Módszertan: A tanulmány a légitölekedés védelmét meghatározó nemzetközi és hazai jogszabályokra, a Nemzetközi Polgári Repülési Szervezet (ICAO) egyezményeire, valamint az ezek alapján kidolgozott oktatási forrásanyagra támaszkodik.

Megállapítások: A művészeti értékű tárgyak szállítása során a sérülések kockázatának lehető legalacsonyabb szinten tartása és a különleges védelmi szabályok megvalósulása érdekében több lehetőség is rendelkezésre áll. A műtárgyak szállítása során nemcsak a csomagolásból, mozgatóból adódó sérülések veszélyét, hanem a légitölekedés védelmét övező átvizsgálásokhoz szükséges további mozgatóból, bontásokból, csomagolásból adódó újabb kockázatokat is figyelembe kell venni. A légitölekedés védelmében a fő hangsúly a szállítmányokba történő tiltott tárgyak behelyezésének megakadályozásán van, mely érdeket a szabályok keretén belül össze kell hangolni a műtárgyak épségének megóvásával.

Érték: A légitölekedés védelmének szabályaival, céljával, valamint ezek gyakorlati megvalósításával sok tanulmány foglalkozik, viszont az áruszállítás területén jelentkező különleges árufajta, azaz a műtárgyak légi szállítása során jelentkező védelmi megoldások összefoglalásával kapcsolatosan – a szerző tudomása szerint – nem született még részletes elméleti tanulmány.

Kulcsszavak: műtárgyak szállítása, műtárgyak biztonsága, légitölekedés-védelem, légitölekedés biztonsága

Abstract

Aim: The aim of the study is to provide information on the specific security rules for the transport of objects of virtue by air.

Methodology: The study draws on international and national legislation governing aviation security, the conventions of the International Civil Aviation Organization (ICAO) and the educational resources developed based on these conventions.

Findings: Several options are available to minimize the risk of damage during the transport of objects of virtu and to implement specific protection rules. When transporting objects of virtu, not only the risk of damage due to packaging and handling, but also the additional risks due to additional handling, dismantling, and packaging for screening for aviation security must be taken into account. The main focus in aviation security is on preventing the placement of prohibited articles in cargo, which must be balanced within the framework of the rules with the need to protect the integrity of the objects of virtu.

Value: The rules and objectives of aviation security and their practical implementation have been the subject of many studies, but, to the author's knowledge, no detailed theoretical study has yet been carried out on the summary of security solutions for the special type of goods transported by air, i.e. objects of virtu.

Keywords: transport of objects of virtu, security of objects of virtu, aviation security, aviation defense

A művészi alkotótevékenység eredményeképpen létrejött festmények, képek, szobrok, plasztikák, vagy egyéb művészeti értékű tárgyak szállításának az egyik módja a légi úton történő eljuttatása – főleg, de nem feltétlenül időszaki kiállítások céljából – a világ bármely pontjára. A légi úton történő szállítás amellett, hogy a legbiztonságosabb és leggyorsabb módszer a nagy távolságok leküzdésére, lehetővé teszi, hogy a műalkotások, a többi szállítási móddal szemben, a lehető legkevesebb ideig legyenek mozgatva. A szállítás minden esetben magában rejti a sérülés kockázatát, ezért annak során a műtárgyak védelme kiemelt jelentőséggel bír. A légi szállítás specialitása mégsem ebben rejlik, hanem abban az alapvetésben, hogy az esetleges jogellenes cselekményekkel szemben különleges szabályokat szükséges alkalmazni. Ebben a tekintetben vegyük sorba azokat a körülményeket és kötelezettségeket, melyek a műtárgyak védelme során a légiközlekedés területén jelentkeznek.

„A polgári légiközlekedés a Wright testvérek 1903. december 17-i első repülését követően kezdte meghódítani a világot. Magyarországon 1910 január 10-én Adorján János repült először méghozzá egy hazai konstrukciójú Dedics

motoros géppel, de Zsélyi Aladár és Melczer Tibor tervei alapján már 1912-ben 34 utas szállítására képes légi jármű született. Az I. világháborút követően 1922-ben, majd a II. világháború után 1946. október 15-én indult újra a hazai polgári légiforgalom. A Feriegyi Repülőtérrel 1950. május 9-én szállt fel az első gép.” (URL1).

A repülés történetének mindössze 120 évéből az utóbbi 73 év az az időszak, amikor a mai értelemben is használható légiforgalomról beszélhetünk. Ezalatt a polgári repülés történetében 81 felrobbantott gépről tudunk, amelyek döntő többségét az 1970-es és 1980-as években támadták meg különböző terrorista célok érdekében. Bár történtek kísérletek nemzetközi jogi eszközök megteremtésére, mint az ICAO (Nemzetközi Polgári Repülési Szervezet) a légi járművek fedélzetén elkövetett bűncselekményekről és egyéb cselekményekről szóló, 1963. évi Tokiói Egyezménye, a légi járművek jogellenes hatalomba kerítésének leküzdéséről szóló, 1970. évi Hágai Egyezménye, valamint a polgári repülés biztonsága elleni jogellenes cselekmények leküzdéséről szóló, 1971. évi Montreali Egyezménye, a szankciók hiánya és a szabályok nem kötelező érvénye nem hozta el az elvárt eredményt. A légiközlekedés biztonságának területén továbbra is egyre sürgetőbb követelmény maradt a hatékony, valamint kötelező és szankcionálható védelmi rendszer kiépítése, ami végül a 2001-es New York-i merényletsorozatnak köszönhetően született meg Európában. Ennek érdekében elsőként a 2320/2002/EK rendelet, majd az ennek hatályon kívül helyezéséről is rendelkező az Európai Parlament és a Tanács 300/2008/EK rendelete (2008. március 11.) született meg.

A rendelet rögzíti a légi közlekedés védelmét szolgáló közös szabályokat és közös alapkövetelményeket, valamint az ezek betartásának nyomon követését szolgáló mechanizmusokat. A rendeletet egy sor szabályzat is kiegészíti (az alapvető közös standardokat kiegészítő általános intézkedések vagy az említett standardok végrehajtásához szükséges részletes intézkedések), amelyeket az Európai Bizottság komitológiai eljárás (uniós tagállamok közös eljárási módja) révén fogadott el. Az EU légiközlekedés-védelmi keretszabályai kötelező érvényű közös követelményeken és az alábbi alapelveken alapulnak:

- minden tagállam felelős a területéről induló járatok biztonságáért („a fogadó állam felelőssége” az ICAO meghatározása szerint);
- a fedélzetre való feljutás előtt valamennyi utast, személyzetet és poggyászt át kell vizsgálni; a rakományt, postai küldeményt és fedélzeti ellátmányt is bepakolás előtt át kell vizsgálni, amennyiben azok nem estek át megfelelő biztonsági vizsgálaton;
- a tagállamok fenntartják maguknak a jogot, hogy szigorúbb biztonsági intézkedéseket vezessenek be, ha azt szükségesnek ítélik meg.

„Az EU keretszabályai a légi közlekedési lánc valamennyi részére vonatkoznak, amelyek hatással lehetnek a légi jármű és/vagy az infrastruktúra biztonságára. Ebbe beletartozik a repülőtér, a légi jármű, az utasok, a poggyászok, a rakomány, a repülőtéri és fedélzeti ellátmány, a biztonsági személyzet és a berendezés. Az uniós szabályok az Unió valamennyi, polgári légi közlekedést lebonyolító repülőtérére, az ilyen repülőtereken szolgáltatást nyújtó valamennyi üzemeltetőre, többek között a légi fuvarozóra, továbbá az ilyen repülőterekre vagy azokon keresztül árut szállító és/vagy szolgáltatásokat nyújtó, a »légi közlekedés-védelmi követelményeket alkalmazó« valamennyi üzemeltetőre alkalmazandók.” (URL2).

Az Európai Unió tagállamai ennek megfelelően közösen vezették be az EK rendelet, majd az erre épülő 185/2010 EU végrehajtási rendeletet felváltó 1998/2015 EU végrehajtási rendeletet. Ez a 12 fejezetben részletes szabályokat tartalmazó jogforrás és a kapcsolódó kiegészítéseket és részletes magyarázatokat megfogalmazó 8005/2015 EU Bizottsági Határozat, illetve módosításaik tartalmazzák azokat a védelmi szabályokat, melyeket a műtárgyak légi úton történő szállítása során figyelembe szükséges venni. Ezek a szabályok Magyarországon – kapcsolódva az uniós rendszerhez – a Nemzeti Polgári Légiközlekedés Védelmi Program részévé váltak a 169/2010. (V. 11.) Kormány rendelet 5. fejezet 6. § pontjai szerint.

A légiközlekedés védelme az alábbi nagyobb területeket öleli fel az 1998/2015 EU végrehajtási rendelet értelmében:

- Repülőterek védelme.
- A repülőterek elkülönített területei.
- A légi járművek védelme.
- Utasok és kézipoggyász.
- Feladott poggyász.
- Áruk és postai küldemények.
- Légifuvarozói postai küldemények és légifuvarozói anyagok.
- Fedélzeti ellátmány.
- Repülőtéri készletek.
- A repülés tartama alatti védelmi intézkedések.
- A személyzet tagjainak felvétele és képzése.
- Védelmi berendezések.¹

A műtárgyak szállítása leginkább az „Áruk és postai küldemények” tekintetében valósul meg, de esetenként előfordulhat kisebb és jelentős értékű műtárgyaknál,

1 A Bizottság (EU) 2015/1998 végrehajtási rendeletének fejezetei.

hogy kézipoggyászként kerülnek a légijármű fedélzetére. Kézipoggyász esetén a folyamat nem különbözik bármelyik utas utazása során tapasztalható védelmi átvizsgálástól. Miért van ennek jelentősége? Azért, mert eltérő védelmi szabályok vonatkoznak az egyes légiközlekedés-védelmi területek vonatkozásában, de jelen esetben azokat a szabályokat kívánom bemutatni, melyek a műtárgyak áruként történő feladása esetén alkalmazandóak.

Ha a műtárgyak áruként feladva kerülnek a légi járműre, ami a leggyakoribb lehetőség, akkor az egyébként minden szállítás során betartandó csomagolási és védelmi szabályokon felül az alábbiakra kell tekintettel lenni.

Légi áru fogalma: légi járművön történő szállításra szánt bármely vagyontárgy, kivéve a poggyászt, a postai küldeményt, a légifuvarozói postai küldeményt, a légifuvarozói anyagokat és a fedélzeti ellátmányt.

A másik meghatározó fogalom az átvizsgálás: a tiltott tárgyak azonosítására és/vagy kimutatására szolgáló műszaki vagy egyéb eszközök alkalmazása.²

Mi a tiltott tárgy a légi járművön áruként szállításra szánt műtárgyak esetén? A nem az alkalmazandó biztonsági előírásokkal összhangban szállított összerakott robbanó- és gyújtóeszközök.³

Tehát a műtárgyak légi úton történő szállítása során az adott szállítást szervező vagy végző jogalany köteles biztosítani, hogy az áruja tekintetében az előírt védelmi átvizsgálások végrehajtásra kerüljenek annak érdekében, hogy bűnös szándékkal készített robbanószerkezet ne kerülhessen fel a légi jármű fedélzetére. Ez a gyakorlatban azt jelenti, hogy a légi járműbe történő berakodás előtt minden műtárgyat és azok csomagolóanyagait (egyben a légi árut) védelmi ellenőrzés alá kell vetni, mely minden kétséget kizár az esetleges robbanószerkezet jelenlétét illetően.

Az (EU) 2015/1998 végrehajtási rendelet a légi áruk tekintetében, így az áruként feladott műtárgyak esetén is a védelmi átvizsgálást kizárólag meghatározott jogalanyok felhatalmazásával rendeli el.

A légi járműbe való berakodást megelőzően valamennyi árut és postai küldeményt át kell vizsgálnia egy meghatalmazott ügynöknek, kivéve, ha:

- a szállítmány vonatkozásában szükséges védelmi ellenőrzéseket egy meghatalmazott ügynök már elvégezte, és a szállítmányt azt követően a berakodásig védve volt a jogosulatlan beavatkozással szemben; vagy
- a szállítmány vonatkozásában szükséges védelmi ellenőrzéseket egy ismert szállító már elvégezte, és a szállítmányt azt követően a berakodásig védve volt a jogosulatlan beavatkozással szemben; vagy

2 Az Európai Parlament és Tanács 300/2008/EK rendelete (2008. március 11.). Fogalom meghatározások.

3 A Bizottság (EU) 2015/1998 végrehajtási rendelete, 6.0.2. pontja.

- a szállítmány mentességet élvez az átvizsgálás alól, és a szállítmány az azonosítható légi áruvá vagy azonosítható légi postai küldeményé válásától berakodásáig védve volt a jogosulatlan beavatkozással szemben.⁴

A fenti szabályokban két jogalany jelenik meg.

Meghatalmazott ügynök: légi fuvarozó, ügynök, szállítmányozó vagy egyéb olyan jogalany, aki az áru vagy a postai küldemény tekintetében biztosítja a védelmi ellenőrzéseket.

Ismert szállító: az áru vagy postai küldemény saját költségére történő szállításának kezdeményezője, akinek eljárásai megfelelnek olyan közös védelmi szabályoknak és követelményeknek, amelyek lehetővé teszik, hogy az áru vagy postai küldemény bármilyen légi járművön szállítható legyen.⁵

A két jogalany között az a fő különbség, hogy a meghatalmazott ügynök bárkinek az áruját átvizsgálhatja és felrakhatja a légi járműre, míg az ismert szállító a saját, biztonságosnak tekinthető áruját kívánja elszállíttatni az előírt módon. Ebből az következik, hogy a műtárgyak légi járműre történő berakodásához kapcsolódnia kell egy olyan jogalanynak, aki rendelkezik meghatalmazott ügynöki védelmi státusszal és biztosítja az előírt védelmi átvizsgálásokat.

A műtárgyak légi szállításának érdekében így három lehetőséget választhat a feladó (megbízó):

- 1) Megbíz egy meghatalmazott ügynököt.
- 2) Ismert szállítói státuszt szerez.
- 3) Meghatalmazott ügynöki státuszt szerez.

Az első lehetőség akkor lehet jó választás, ha viszonylag ritkán, vagy kevés műtárgy kerül légi úton szállításra, és nem jelent problémát annak légiközlekedés-védelmi átvizsgálata.

A második lehetőséget akkor érdemes választani, ha a műtárgyak kezelője, tulajdonosa (ami intézmény is lehet) a saját műtárgyait rendszeresen és nagy mennyiségben kívánja légi úton szállítani, és nem szeretné, ha azokat később más jogalany vizsgálná át.

A harmadik lehetőség olyan intézmény, szervezet számára lehet jó, amelyik kimondottan műtárgyak szállítását szervezi meg függetlenül attól, hogy azoknak ki a tulajdonosa, vagy ki bízta meg a szállítmányozás szervezésével.

Az utóbbi két esetben figyelembe kell venni, hogy a biztonságos (már átvizsgált – steril) műtárgyak konkrét telephelyekre szállítását csak szintén

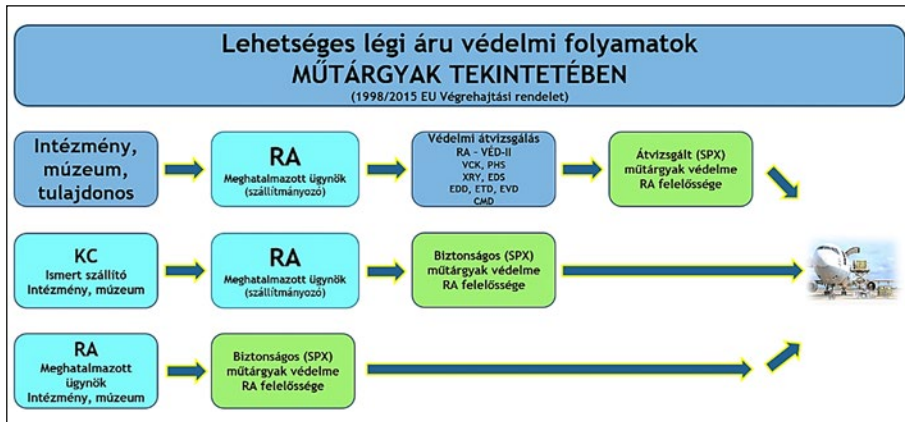
4 A Bizottság (EU) 2015/1998 végrehajtási rendelete 6.1.1. pontja.

5 Az Európai Parlament és Tanács 300/2008/EK rendelete (2008.március 11.). Fogalommeghatározások.

a jogszabályokban pontosan meghatározott feltételekkel rendelkező fuvarozó végezheti el, vagy az adott jogalanynak szükséges a biztonságos fuvarozásnak megfelelő gépjárművel és gépjárművezetővel rendelkeznie.⁶

1. számú. ábra

Légi áru védelmi folyamatok

Forrás: a Bizottság (EU) 1998/2015 végrehajtási rendelete.

A műtárgyak légiközlekedés-védelmi átvizsgálása

Azokban az esetekben, amikor a műtárgyak légiközlekedés-védelmi szempontból nem jóváhagyott jogalanytól származnak, azaz nem ismert szállító (KC), vagy meghatalmazott ügynök (RA) a feladó, akkor minden esetben (a menteségeket kivéve, melyek jelen esetben nem relevánsak) szükség van védelmi átvizsgálásra. A Bizottság (EU) 2015/1998 végrehajtási rendelet értelmében:

„Áru vagy postai küldemény átvizsgálásakor:

- olyan eszközt vagy módszert kell alkalmazni, amely a szállítmány jellegének figyelembevételével a legnagyobb valószínűséggel biztosítja a tiltott tárgyak észlelését; valamint
- az alkalmazott eszköznek vagy módszernek észszerűen biztosítania kell, hogy a szállítmányban ne lehessen elrejtve tiltott tárgy.

6 Lásd a Bizottság (EU) 2015/1998 végrehajtási rendelete, 6.6.1. pontja: Az áruk és postai küldemények védelme szállítás közben előírásait.

Az árukat és postai küldeményeket legalább az alábbi módszerek egyikével kell átvizsgálni:

- a) kézzel történő átvizsgálás (PHS);*
- b) röntgensugaras berendezés (XRY);*
- c) robbanóanyag-felderítő eszköz (EDS);*
- d) robbanóanyag-kereső kutya (EDD);*
- e) robbanóanyagnyom-felderítő eszköz (ETD);*
- f) szemrevételezés (VCK);*
- g) fémérzékelő eszköz (MDE);*
- h) robbanógőz-felderítő eszköz (EVD). ”⁷*

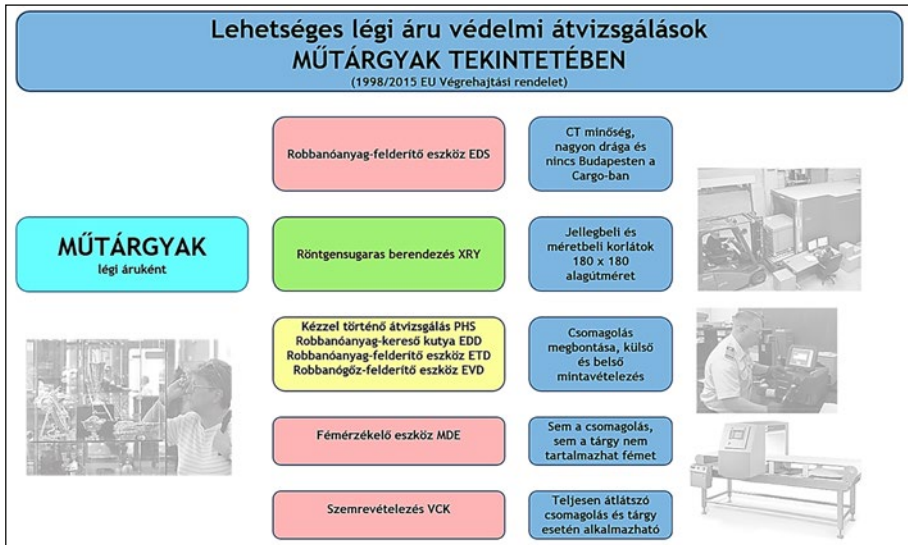
A fenti módszerek közül legszélesebb körben a röntgensugaras berendezéssel (XRY) történő átvizsgálást alkalmazzák (vagy ha van EDS – CT minőségű röntgen – berendezés akkor azt), hiszen ez az a módszer, mely a csomagoló anyag megbontása nélkül képes biztosítani a védelmi szempontok érvényesítését. Viszont figyelembe kell venni, hogy a röntgenberendezéseknek van méretbeli korlátja, azaz nem minden méretű tárgy fér el bennük, illetve jellegüknél fogva sem lehet minden anyagot röntgenezni. Ekkor jöhetnek számításba az egyéb átvizsgálási módszerek, melyek viszont minden esetben a csomagolás megbontását és belső fizikai mintavételezést kívánnak.

A műtárgyak esetén azok kiemelkedő sérülékenysége és a kockázatok minimalisra csökkentése érdekében a legjobb módszer lehet a röntgenberendezéssel vagy robbanóanyag-felderítő eszközzel történő átvizsgálás. Ha ez nem valósítható meg a méretbeli akadályok okán, vagy azért, mert ilyen berendezés (például EDS) nem áll rendelkezésre, akkor más módszerek közül szükséges választani. Minden módszernek alkalmasnak kell lennie a tiltott tárgyak kiszűrésére, és egyben alkalmazása során nem okozhat kárt a műtárgyakban. Ezek mérlegelésével, a lehetséges kockázatok figyelembevételével lehet kiválasztani a legjobb módszert, de minden átvizsgálási módszer alkalmazása során számolni kell kockázattal az esetleges sérülések tekintetében.

7 A Bizottság (EU) 2015/1998 végrehajtási rendelete 6.2.1.1. és 6.2.1.5. pontjai.

2. számú ábra:

Az átvizsgálási módszerek illusztrálása

Forrás: a Bizottság (EU) 1998/2015 végrehajtási rendelete.

Minden átvizsgálást követően fenn kell tartani az átvizsgált állapotot, azaz a légi járműbe rakodásig az átvizsgált árukat (műtárgyakat) el kell különíteni, és gondoskodni kell folyamatos fizikai-technikai védelmükről. Ez megvalósulhat különböző technikai és humán lehetőségek alkalmazásával, illetve a jóváhagyott jogalanyok tekintetében különleges és igazolható védelmet biztosító légi áru tárhelyre történő betárolással.

Összefoglalva a légiközlekedés-védelmi előírások hatását a műtárgyak légi szállítása során kijelenthető, hogy rendszeres légi szállítás esetén érdemes megvizsgálni a kiemelt jogalany státuszainak lehetőségét, azaz meghatalmazott ügynöki vagy ismert szállítói minősítés megszerzését, mert így a műtárgyak esetén amúgy is fennálló magas szintű telephelyvédelem garantálhatja a légiközlekedés-védelmi elvárások megvalósulását, és ez alapján mellőzhető a további védelmi átvizsgálás a repülőtéren. Amennyiben ez nem előnyös, akkor olyan partnert szükséges választani a műtárgyak szállításának megszervezése, valamint lebonyolítása érdekében, aki garantálja a légiközlekedés-védelmi elvárások szabályos megvalósítását, miközben speciális árukezelési eljárásával és a légiközlekedés védelméért felelős hatóság által jóváhagyott védelmi programjával (benne a szervesen kapcsolódó minőségbiztosítási, valamint oktatási

programjaival) a lehető legpontosabban igazodik a műtárgyak jellegéhez és azok kiemelkedő sérülékenységéhez, pótolhatatlanságához, vagy éppen a hozzájuk fűződő nemzeti érdekekhez. A légiközlekedés-védelem szakszerű megvalósulásának alapja a légiközlekedés védelemért felelős hatóság, valamint az együttműködő hatóságok közös szakmai felügyelete, ami egyrésztől garantálja a jogszabályi előírások megvalósulását, másrésztől elősegíti a műtárgyak esetében sajátosan magas kockázatok összehangolását és a védelmi technológia folyamatos biztosítását. Mindezek figyelembevételével kijelenthető, hogy a műtárgyak légi úton történő szállításának legcélszerűbb módja a biztonságos fuvarozási láncon belüli mozgatás, melynek szereplői mind specializálódhatnak a műtárgyakkal kapcsolatos kiemelkedő kockázat és a légiközlekedés védelmével kapcsolatos sajátos érdekek összeegyeztetett biztosítására.

A cikkben található online hivatkozások

URL1: 75 éves a magyar polgári légiközlekedés. <http://mkka.hu/historia/egyebkozlekedes/legikozlekedes>

URL2: Légi közlekedés: a polgári légi közlekedés védelme. <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/hu/sheet/132/legi-kozlekedes-a-polgari-legi-kozlekedes-vedelme>

Alkalmazott jogszabályok

A Bizottság (EU) 2015/1998 végrehajtási rendelete

Az Európai Parlament és Tanács 300/2008/EK rendelete

A cikk APA szabály szerinti hivatkozása

Chikán-Sonne Z. (2023). Műtárgyak védelme a légiközlekedés során. *Beliügyi Szemle*, 71(6), 1085–1094. <https://doi.org/10.38146/BSZ.2023.6.9>